

να ένα παράλογο κατακάθι, παίρνει μια θετική λειτουργία, που αντικαθιστά την ορθολογιστική χρησιμότητα από μια ανώτερη κοινωνική λειτουργικότητα και που μπορεί μάλιστα να φτάσει να φαίνεται σαν η κύρια λειτουργία—. Το πλεόνασμα ξοδέματος, το περιττό, το τελετουργικά άχρηστο του "ξοδέματος για το τίποτε", γίνονται ο τόπος παραγωγής των αξιών, των διαφορών και του νοήματος, τόσο στο ατομικό όσο και στο κοινωνικό επίπεδο. Κάτω απ' αυτή την προοπτική διαγράφεται ένας ορισμός της "κατανάλωσης" σαν καταστροφή (φθορά), δηλαδή σαν παραγωγική σπατάλη —προοπτική αντίθετη από την "οικονομική", που βασίζεται στην αναγκαιότητα, στη συσσώρευση και στον υπολογισμό, όπου αντίθετα το περιττό προηγείται του απαραίτητου, όπου το ξόδεμα προηγείται σε αξία (αν όχι στο χρόνο) της συσσώρευσης και της οικειοποίησης.

"Α, μην κάνετε λόγο για ανάγκη! Ο τελευταίος των ζητιάνων έχει ακόμα ένα τίποτα περιττού στο πιο άθλιο πράγμα. Περιορίστε τη φύση στις ανάγκες της φύσης, και ο άνθρωπος είναι ένα ζώο: η ζωή του δεν αξίζει πια. Καταλαβαίνεις ότι μας χρειάζεται ένα τίποτα υπερβολής για να είμαστε (υπάρχουμε);" λέει ο Σαΐξπηρ στο Βασιλιά Ληρ.

Μ' άλλα λόγια, ένα από τα θεμελιώδη προβλήματα που θέτει η κατανάλωση είναι το εξής: τα όντα οργανώνονται σε σχέση με την επιβίωσή τους ή σε σχέση με το νόημα, ατομικό ή συλλογικό, που δίνουν στη ζωή τους; Αλλά αυτή η αξία "όντος", αυτή η δομική αξία, μπορεί να προυποθέτει τη θυσία των οικονομικών αξιών. Κι' αυτό το πρόβλημα δεν είναι μεταφυσικό. Είναι στο κέντρο της κατανάλωσης, και μπορεί να μεταφραστεί έτσι: η αφθονία δεν έχει κατά βάθος νόημα παρά μόνο μέσα στη σπατάλη;

Μπορούμε να ορίσουμε την αφθονία αντικρύζοντάς την μέσα από το πρίσμα της πρόβλεψης και της προμήθειας, όπως το κάνει ο *Valery*; "Το να βλέπουμε με θαυμασμό σωρούς από τρόφιμα διαρκείας δεν είναι σαν να βλέπουμε περίσσεμα χρόνου και εξοικονομημένες πράξεις; Μια κούτα μισκότα είναι ένας ολόκληρος μήνας τεμπελιάς και ζωής. Κουτιά κονσερβαρισμένου κρέατος και πλεχτά κοφίνια με σπόρους και καρύδια είναι ένας θησαυρός ησυχασμού. Ένας ολόκληρος, ήσυχος χειμώνας βρίσκεται εν δυνάμει μέσα στο άρωμά τους... Ο Ροβινσώνας οσφρανόταν την παρουσία του μέλλοντος στη μυρωδιά των κιβωτίων και των σεντουκιών της αποθήκης του. Ο θησαυρός του ανέδνε την οσμή της απραξίας. Μέσα απ' αυτόν αναδύοταν μια διάρκεια, όπως μερικά μέταλλα εκπέμπουν μια απόλυτη ζέση... Η ανθρωπότητα δεν ανυψώθηκε σιγά-σιγά παρά μόνο πάνω στη σωρό των πραγμάτων αυτού που διαρκεί. Προβλέψεις, προμήθειες, σιγά-σιγά μας απέσπασαν από την αυστηρότητα των ζωικών μας αναγκών και από το κατά λέξιν των αναγκών μας... Η φύση το υπέρβαλλε: έκανε έτσι ώστε να φέρουμε μαζί μας κάτι που συμβάλλει στο να αν-

τιστεκόμαστε λίγο στην αστάθεια των γεγονότων" το λίπος που τυλίγει τα μέλη μας, η μνήμη που στέκεται πανέτοιμη μέσα στην πυκνότητα των ψυχών μας, είναι πρότυπα εφεδρικών αποθεμάτων που η βιομηχανία μας απομιμήθηκε".

Τέτοια είναι η οικονομική αρχή στην οποία αντιτίθεται η νιτσεϊκή θεώρηση (και εκείνη του Μπατάγ), του ζωντανού που θέλει πριν απ' όλα "να ξοδέψει τη δύναμή του": "οι φυσιολόγοι θα 'πρεπε να σκεφτούν πριν αναγάγουν το "ένστιχτο (αυτο)συντήρησης" ως το πρωταρχικό ένστιχτο κάθε οργανικού όντος. Το ζωντανό πλάσμα θέλει πριν απ' όλα να ξοδέψει τη δύναμή του: η "συντήρηση" δεν είναι παρά μια μεταξύ άλλων συνέπεια αυτού του γεγονότος. Προσοχή στις περιττές τελεολογικές αρχές! Και όλη η ιδέα του "ένστιχτου αυτοσυντήρησης" είναι μια απ' αυτές τις αρχές... Ο "αγώνας για την ύπαρξη" —αυτή η φόρμουλα προσδιορίζει μια κατάσταση που είναι μια εξαίρεση, ο κανόνας είναι μάλλον ο αγώνας για την ισχύ, η φιλοδοξία του να έχουμε "πιο πολύ" και "καλύτερα" και "πιο γρήγορα" και "πιο συχνά". (Νίτσε, Η Θέληση για Δύναμη)

Αυτό το "κάτι παραπάνω", απ' όπου επιβεβαιώνεται η αξία, μπορεί να γίνει το "κάτι αποκλειστικό". Αυτό το νόμο της συμβολικής αξίας, σύμφωνα με τον οποίο το ουσιώδες βρίσκεται πάντα πέρα από το απαραίτητο, τον εικονογραφεί καλύτερα το ξόδεμα, η απώλεια, αλλά μπορεί επίσης να επαληθευθεί στην οικειοποίηση, αρκεί αυτή να έχει τη διαφοροποιητική λειτουργία του υπέρ του δέοντος, του "κάτι περισσότερο". Μάρτυρας το σοβιετικό παράδειγμα: Εργάτης, στέλεχος, μηχανικός, μέλος του κόμματος, (όλοι αυτοί) έχουν ένα διαμέρισμα που δεν τους ανήκει: νοικιασμένο ή ισόβιο, κατοικία που συνδέεται με την κοινωνική θέση του εργαζόμενου, του ενεργού πολίτη, όχι με το ιδιωτικό πρόσωπο. Αυτό το αγαθό είναι μια κοινωνική υπηρεσία, όχι μια κληρονομιά κι ακόμα λιγότερο ένα καταναλωτικό αγαθό". Αντίθετα, η δεύτερη κατοικία, η *datcba* στην εξοχή, με τον κήπο, αυτό τους ανήκει. Αυτό το αγαθό δεν είναι ισόβιο ούτε είναι ανακλητό. Μπορεί να επιζητήσει ύστερα απ' αυτούς και να γίνει κληρονομικό. Εξ ου και ο "ατομικιστικός" ενθουσιασμός που συνδέεται μ' αυτό: όλες οι προσπάθειες προσανατολίζονται προς την απόκτηση αυτής της *datcba*: είναι το "κάτι παραπάνω".

Κατά κάποιο τρόπο, το ίδιο συμβαίνει και στην αφθονία: για να γίνει αυτή μια αξία, πρέπει να υπάρχουν (αγαθά) όχι αρκετά, αλλά (υπερβολικά) πολλά —πρέπει να κρατιέται και να εκδηλώνεται μια σημασιολογική διαφορά μεταξύ του αναγκαίου και του περιττού: είναι η λειτουργία της σπατάλης σε όλα τα επίπεδα. Είναι απατηλό το να θέλουμε να την απορροφήσουμε, το να 'χουμε την αξίωση να την εξαλείψουμε, γιατί αυτή, κατά κάποιο τρόπο, προσανατολίζει όλο το σύστημα. Εξ άλλου, όχι περισσότερο από την επινόηση²⁴ (που σταματάει το χρήσιμο, που αρχίζει το άχρηστο;) δεν μπορούμε να την ορίσουμε ούτε να την 'οριοθετήσουμε. Κάθε παραγωγή και (κά-

θε) έξοδο πιο πέρα από την αυστηρή επιβίωση, μπορεί να πάρει τον χαρακτηρισμό της σπατάλης (όχι μόνο η μόδα στο ντύσιμο και ο "σκουπιδοτενεκές" για τις τροφές, αλλά και οι στρατιωτικές υπερεπινοήσεις, η "βόμβα", ο γεωργικός υπερ-εξοπλισμός μερικών αμερικάνων χωρικών και οι βιομήχανοι που ανανεώνουν την πανοπλία τους από μηχανές κάθε δύο χρόνια αντί να την αποσβέσουν: όχι μόνο η κατανάλωση, αλλά και αυτή επίσης η παραγωγή υπακούει πλατιά στις επιδεικτικές διαδικασίες —χωρίς να λογαριάσουμε την πολιτική). Οι προσοδοφόρες επενδύσεις είναι παντού αναπόσπαστα συνδεδεμένες. Ένας βιομήχανος που επένδυσε 1.000 δολάρια σε διαφήμιση, δήλωνε: "Ξέρω ότι το μισό πηγαίνει χαμένο, αλλά δεν ξέρω πιο ακριβώς". Έτσι γίνεται πάντοτε σε μια πολύπλοκη οικονομία: δεν θα 'χαμε τον τρόπο να απομονώσουμε το χρήσιμο και να αφαιρέσουμε το περιττό. Επιπλέον, το "χαμένο" οικονομικά ήμισυ, ίσως δεν είναι εκείνο που παίρνει λιγότερο αξία, μακροπρόθεσμα ή μ'ένα πιο εκλεπτυσμένο τρόπο, στην ίδια του την "ελάττωση".

Να με ποιο τρόπο πρέπει να αποκρυπτογραφήσουμε την τεράστια σπατάλη των κοινωνιών μας της αφθονίας. Αυτή ακριβώς αρνείται την υποταγή στη σπανιότητα και σημαίνει αντιφατικά την αφθονία. Είναι αυτή και όχι η χρησιμότητα στην αρχή της το ψυχολογικό, κοινωνιολογικό και οικονομικό διευθύνων σχήμα της αφθονίας.

"Το ότι η γυάλινη συσκευασία μπορεί να πεταχτεί, δεν είναι κι'όλας αυτό ο Χρυσός Αιών;

Ένα από τα μεγάλα θέματα της μαζικής κουλτούρας που ανέλυσαν ο *Riesman* και ο *Morin*, εικονογραφεί όλα αυτά σ'ένα επικό σχήμα: είναι το σχήμα των καταναλωτικών ηρώων. Τουλάχιστον στη Δύση, οι βιογραφίες που εξυμνούν τους ήρωες της παραγωγής, παραχωρούν σήμερα τη θέση τους στις βιογραφίες των ηρώων της κατανάλωσης. Οι μεγάλες παραδειγματικές ζωές των "self made men", των θεμελιωτών, των πρωτοπόρων, των εξερευνητών και των αποίκων που διαδεχόντουσαν τις ζωές των αγίων και των ιστορικών ανδρών, έγιναν οι ζωές των βεντετών του σινεμά, του αθλητισμού και του παιχνιδιού, μερικών χρυσών πριγκίπων ή διεθνών φεουδαρχών, κοντολογίς των μεγάλων σπάταλων (ακόμα κι αν υπάρχει η επιτακτική επιβολή να τους δείξουμε αντίθετα στην καθημερινή τους "απλότητα", κάνοντας τα ψώνια τους κλπ.). Όλοι αυτοί οι μεγάλοι δεινόσαυροι που γεμίζουν τα χρονικά των περιοδικών και της τηλεόρασης, είναι πάντοτε η ζωή τους σαν υπέρμετρη υπερβολή και η αυτοδυναμία των τερατωδών εξόδων που εξάπτεται σ'αυτούς. Η υπεράνθρωπη ποιότητά τους είναι το άρωμά τους από *potlatch*. Έτσι πλη-

ρούν μια κοινωνική λειτουργία πολύ συγκεκριμένη: τη λειτουργία του υπερβολικού, του άχρηστου, του άμετρου εξόδου. Πληρούν αυτή τη λειτουργία με εξουσιοδότηση για όλο το κοινωνικό σώμα, όπως οι βασιλιάδες, οι ήρωες, οι ιερείς ή οι μεγάλοι φτωσμένοι των προηγούμενων εποχών. Όπως αυτοί εξ'άλλου δεν είναι ποτέ τόσο μεγάλοι παρά μόνο εάν, όπως ο *James Dean*, πληρώνουν αυτή τη στιγμή με τη ζωή τους.

Η ουσιαστική διαφορά είναι ότι στο τωρινό σύστημά μας, αυτή η θεαματική σπατάλη δεν έχει πια την προσδιοριστική, συμβολική και συλλογική σημασία που μπορούσε να πάρει στη πρωτόγονη γιορτή και στο *potlatch*. Αυτή η φθορά γοήτρου "προσωποποιήθηκε" και μπήκε κι αυτή στα πλαίσια των μαζικών μέσων επικοινωνίας. Έχει σαν λειτουργία την οικονομική ρελάνς της μαζικής κατανάλωσης, που ορίζεται σε σχέση μ'αυτή σαν υποκουλτούρα των δουλευτάδων. Η καρικατούρα του πολυτελούς φορέματος που η βεντέτα δεν φοράει παρά μόνο μια βραδιά, είναι το "εφήμερο σλιπ" το οποίο (80% βισκόζη και 20% όχι υφαντό ακρυλικό), φοριέται το πρωί, πετιέται το βράδυ και δεν πλένεται. Κυρίως, αυτή η σπατάλη πολυτελείας, αυτή η έξοχη σπατάλη που προβάλλεται από τα μαζικά μέσα ενημέρωσης, δεν κάνει παρά να διπλασιάζει, στο πολιτιστικό επίπεδο, μια σπατάλη πολύ πιο θεμελιώδη και συστηματική, η οποία εγκλείεται άμεσα στις οικονομικές διαδικασίες, μια σπατάλη λειτουργική και γραφειοκρατική, που παράγεται από την παραγωγή ταυτόχρονα με τα υλικά αγαθά, ενσωματωμένη σ'αυτά και συνεπώς υποχρεωτικά καταναλωμένη σαν μια από τις ιδιότητες και τις διαστάσεις του αντικειμένου της κατανάλωσης: το εύθραυστό τους, η υπολογισμένη αχρήστευσή τους, η καταδίκη τους στην εφημερότητα. Αυτό που παράγεται σήμερα δεν παράγεται σε σχέση με την αξία χρήσης του ή με την πιθανή του διάρκεια, αλλά αντίθετα σε σχέση με τον θάνατό του, του οποίου η επιτάχυνση δεν εξισώνεται παρά με αυτή του πληθωρισμού των τιμών. Αυτό μόνο θα ήταν αρκετό για να αναθεωρήσουμε τα "ορθολογιστικά" αξιώματα όλης της οικονομικής επιστήμης πάνω στη χρησιμότητα, τις ανάγκες κλπ. Αλλά, ξέρουμε, ότι η τάξη της παραγωγής δεν επιβιώνει παρά μόνο με το τίμημα αυτής της εξολοθρευσης, αυτής της υπολογισμένης συνεχούς "αυτοκτονίας" της σωρού των αντικειμένων, (ξέρουμε) ότι αυτό το εγχείρημα στηρίζεται πάνω στο τεχνολογικό "σαμποτάζ" ή στην αχρηστεία που οργανώνεται κάτω απ'την αγίδα της μόδας. Η διαφήμιση πραγματοποιεί αυτό το θαύμα ενός πολύ μεγάλου προυπολογισμού που ξοδεύεται, με μοναδικό σκοπό όχι μόνο να προσθέσει, αλλά να αφαιρέσει την αξία χρήσεως των αντικειμένων, να αφαιρέσει απ'την αξία-χρόνο τους, με το να τα υποτάσσει στην αξία-μόδα τους και στην επιταχυνόμενη ανανέωση. Ας μη μιλήσουμε για τα κολοσσιαία κοινωνικά πλούτη που θυσιάστηκαν στα πολεμικά κονδύλια και άλλες κρατικές και γραφειοκρατικές δαπάνες γοήτρου: Αυτό

το είδος ασοτείας δεν έχει πια απολύτως τίποτα από το συμβολικό άρωμα του *potlatch*, είναι η απελπισμένη αλλά ζωτική λύση ενός οικονομικο-πολιτικού συστήματος έτοιμο να βουλιάξει. Αυτή η "κατανάλωση" στο πιο υψηλό επίπεδο αποτελεί τμήμα της καταναλωτικής κοινωνίας, όπως η ξαφνική τιτανική πείνα για αντικείμενα των ιδιωτών. Και οι δυο εξασφαλίζουν από κοινού την αναπαραγωγή της τάξης της παραγωγής. Και πρέπει να ξεχωρίσουμε την ατομική ή συλλογική σπατάλη σαν συμβολική πράξη ξοδέματος, σαν ιεροτελεστία γιορτής και εξημμένη μορφή της κοινωνικοποίησης, από την πένθιμη και γραφειοκρατική καρικατούρα της στις κοινωνίες μας, όπου η σπάταλη κατανάλωση έχει γίνει μια καθημερινή υποχρέωση, ένας υποχρεωτικός θεσμός και συχνά ασυνείδητος, όπως ο έμμεσος φόρος, μια εν ψυχρώ συμμετοχή στις καταναγκαστικές υποχρεώσεις της οικονομικής τάξεως.

"Σπάστε το αυτοκίνητό σας, τα υπόλοιπα αναλαμβάνει να τα κάνει η ασφάλεια!" Το αυτοκίνητο είναι εξ άλλου, χωρίς αμφιβολία, μια από τις προνομούχες εστίες της καθημερινής και μακροπρόθεσμης σπατάλης, ιδιωτικής και συλλογικής. Όχι μόνο από την συστηματικά μειονόμηνη αξία χρήσεώς του, από τον συστηματικά ενισχυόμενο συντελεστή γοήτρου και μόδας, από τα υπέρμετρα ποσά που επενδύονται σ' αυτό, αλλά αναμφίβολα πιο βαθειά από την θεαματική συλλογική θυσία λαμαρίνας, μηχανικής και ανθρώπινων ζώων που αντιπροσωπεύει το ατύχημα — γιγαντιαίο *happening*, το πιο ωραίο της καταναλωτικής κοινωνίας, μέσω του οποίου αυτή δίνει στον εαυτό της, με την ιεροτελεστική καταστροφή υλικού και ζωής, την απόδειξη της υπεραφθονίας της (αντίστροφη απόδειξη, αλλά πολύ πιο αποτελεσματική, για τη βαθειά φαντασία, από την άμεση απόδειξη μέσω της συσσώρευσης).

Η καταναλωτική κοινωνία χρειάζεται τα αντικείμενά της για να υπάρξει, ακριβέστερα, τα χρειάζεται για να τα καταστρέψει. Η "χρήση" των αντικειμένων δεν οδηγεί μόνο στην αργή τους φθορά. Η δημιουργημένη αξία είναι πολύ πιο έντονη στην βίαιη φθορά τους. Να, γιατί, η καταστροφή παραμένει η θεμελιώδης εναλλακτική λύση της παραγωγής: η κατανάλωση δεν είναι παρά ένα μεσολαβητικό στάδιο ανάμεσα σ' αυτά τα δυο. Υπάρχει στην κατανάλωση μια βαθειά τάση να ξεπερνάει τον εαυτό της, να μετουσιώνεται στην καταστροφή. Εκεί παίρνει το νόημά της. Τον περισσότερο καιρό, (μέσα) στην παρούσα καθημερινότητα, υπόκειται, σαν κατευθυνόμενη καταναλωτικότητα, στην τάξη της παραγωγικότητας. Να, γιατί, τον περισσότερο καιρό τα αντικείμενα βρίσκονται εκεί κατά λάθος, και να γιατί η ίδια τους η αφθονία σημαίνει με παράδοξο τρόπο την έλλειψη. Η αποθήκευση (*stock*) είναι ο πλεονασμός της έλλειψης και δηλώνει το άγχος. Μόνο στην καταστροφή τα αντικείμενα βρίσκονται εκεί υπερμέτρως και μαρτυρούν πλούτο στην καταστροφή τους. Όπως και να

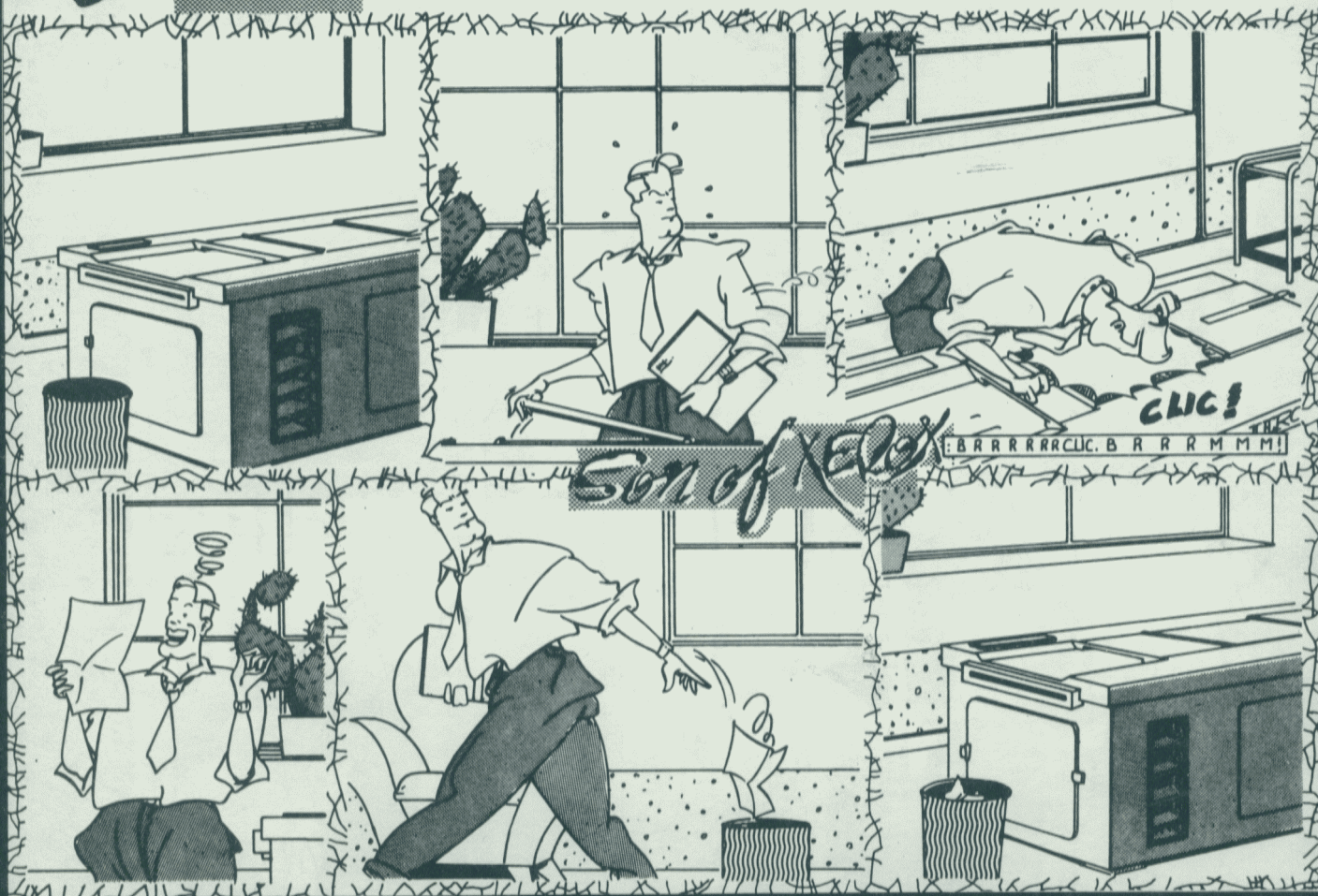
χει το πράγμα, η καταστροφή, είτε με την βίαιη και συμβολική μορφή της (*happening*, *potlatch*, καταστρεπτικό *acting out*, ατομικό ή συλλογικό), είτε με την συστηματική και θεσμική μορφή της καταστρεπτικότητας, προορίζεται να γίνει μια από τις επικρατέστερες λειτουργίες της μετα-βιομηχανικής κοινωνίας.

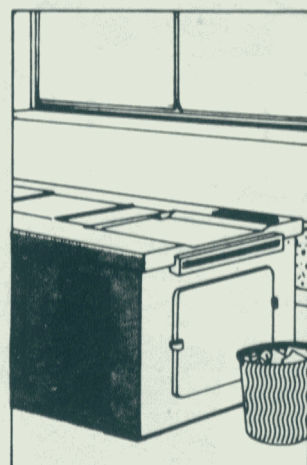
1. *discours*: λόγος, ομιλία, νοηματική παραγωγή.
2. *Pays de Cogne*.
3. *signifiants*.
4. *amalgame des signes*.
5. *centre culturel*.
6. *Elle y est capturalisee*: Εσκεμμένη προσπάθεια δημιουργίας μιας αφηρημένης κουλτούρας.
7. *Parly 2*: τεράστιο εμπορικό κέντρο που λειτουργεί σε παρισινό προάστιο.
8. *flaine-la-Prodigue*: νέα πόλη κτισμένη δίπλα σε παλιά κωμόπολη έξω απ' το Παρίσι.
9. *Mail*: Ταχυδρομείο.
10. *Resolution des tensions*.
11. *asexué*.
12. Βλ. "Εισαγωγή στη Ψυχανάλυση" (*Freud*).
13. Ερμηνεύω με "σήμα" τον όρο "*signe*" και με "σημαίνον-σημαινόμενον" τους όρους "*signifiant-signifie*" (βλ. *Cours de Linguistique Generale* του *Saussure* και όλους τους έπειτα σημειολόγους).
14. *ordre imaginaire*.
15. *cargo*: φορτηγό πλοίο.
16. Προέκταση της φύσης.
17. *Meconnaissance*.
18. αφάνεια.
19. οι αριθμοί αυτοί ισχύουν (μόνο) για τη Γαλλία.
20. Κρατικός θεσμός υποχρεωτικός για όλους τους εργαζόμενους.
21. *TVA*: κρατικός φόρος επί της αξίας κάθε προϊόντος (18%).
22. Ο συγγραφέας δημοσιεύει έναν πίνακα που δείχνει πώς αυξάνεται η θνησιμότητα όσο "κατεβαίνουμε" στην κοινωνική και επαγγελματική ιεραρχία.
23. Ο συγγραφέας παίζει με τις λέξεις.
24. *gadget*: "εφευρεσούλα", επινόηση.

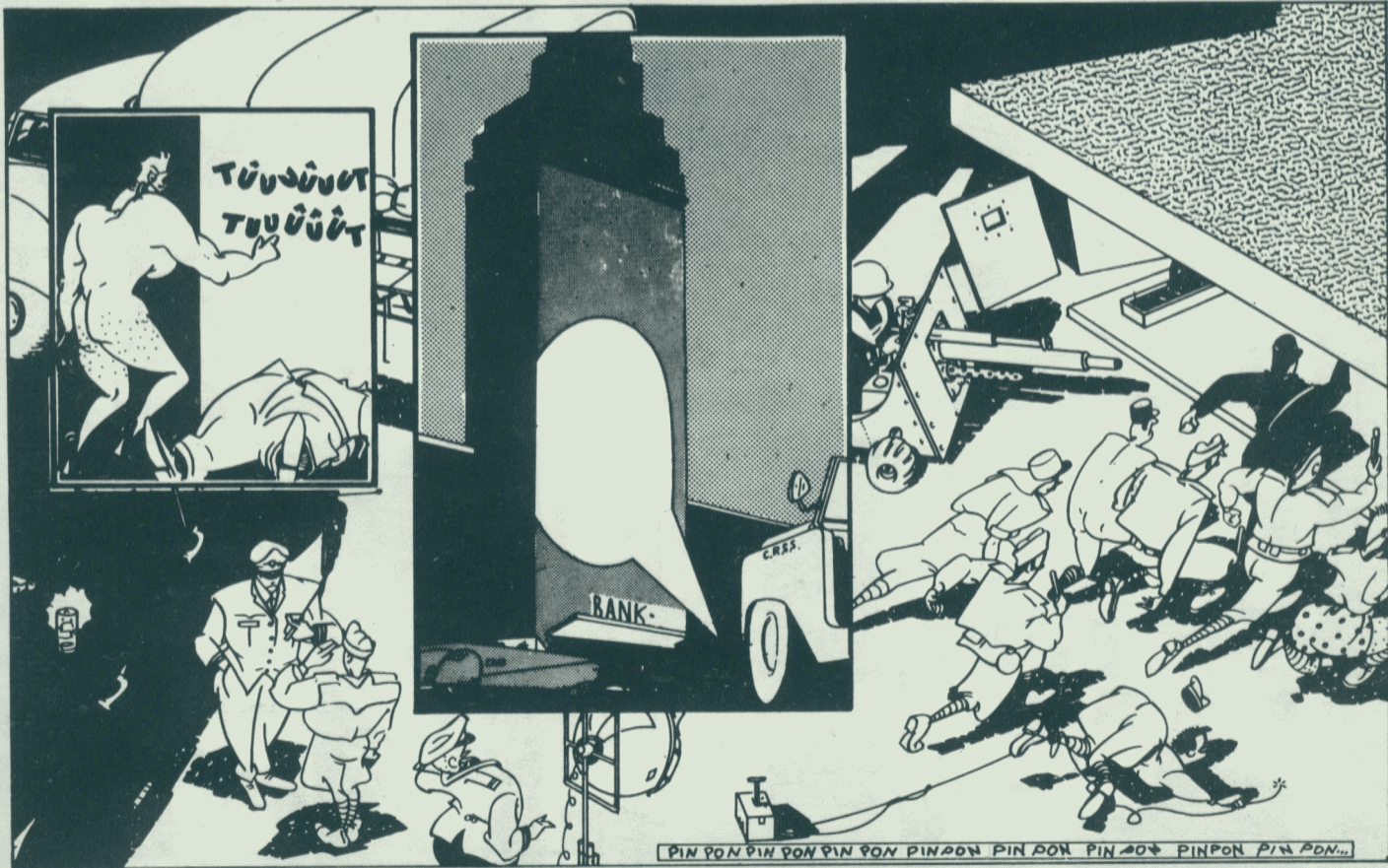
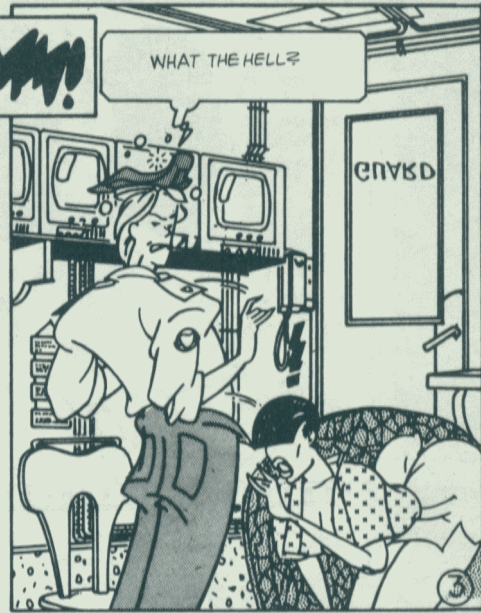
STORY:
FROMENTAL

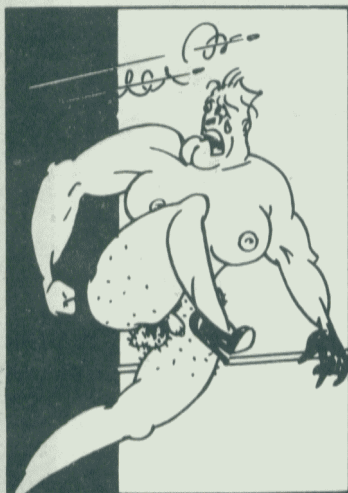
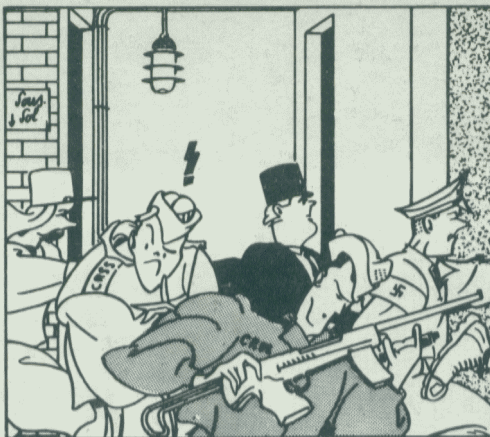
SON OF XEROX

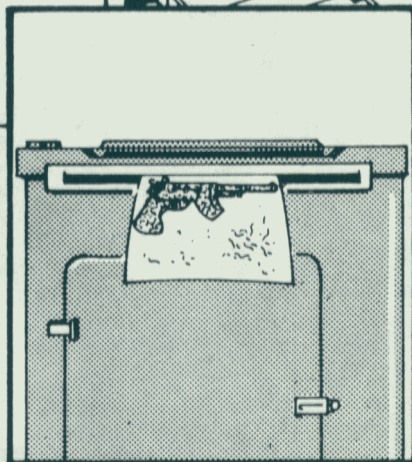
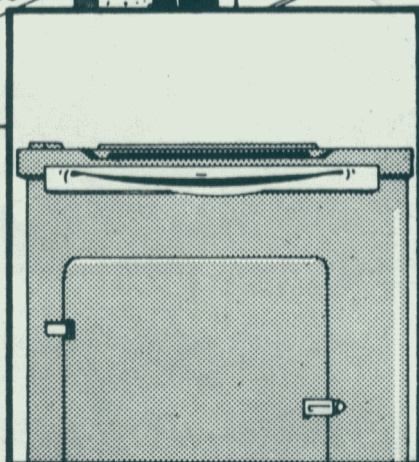
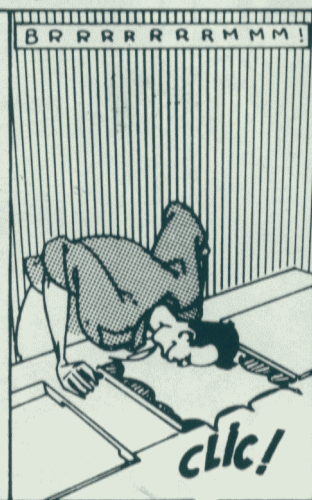
ART: BEJA

Comentab

FIN

**ΠΕΡΑ
ΑΠΟ ΤΑ
ΣΗΜΕΙΑ
ΣΤΙΞΗΣ**

των Β. Καραγιάννη
Γ. Χάμπα

